

Образи-стереотипи злочину та злочинця в американській наївно-мовній картині світу

О. С. Олійник

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна
Corresponding author. E-mail: roxyletters@gmail.com

Paper received 29.01.17; Accepted for publication 05.02.17.

Анотація. Статтю присвячено з'ясуванню й опису образів-стереотипів злочину та злочинця, які поруч із концептуальною метафорою формують образний компонент концепту "crime", вербалізований у жанрових формах американської публіцистики. Застосування методу когнітивної інтерпретації та контекстуального аналізу дозволило реконструювати стереотипне уявлення про злочин як дії насильницького характеру та ментальні картинки образу злочинця у вигляді прототипового образу (атрибути зовнішності й характеру), професійного образу-стереотипу (атрибути злочинної діяльності), соціального образу-стереотипу (атрибути соціалізації), оцінного образу-стереотипу (атрибути оцінки).

Ключові слова: концепт, образний компонент концепту, образ-стереотип, прототиповий образ, професійний образ-стереотип, соціальний образ-стереотип, оцінний образ-стереотип.

Постановка проблеми й аналіз останніх досліджень. Тлумачення концепту як сукупності знань про фрагмент об'єктивної дійсності, яка створюється в першу чергу образами, зумовлює виокремлення в його структурі образної складової [3, с. 34]. Образна складова концепту знаходить свою об'єктивацію в різних когнітивних структурах, які організують концепт у свідомості й цим відрізняють його від поняття, яке позбавлене наочності [1, с. 18].

Концепту "crime" властива висока рекурентність в різних жанрових формах американського медіа-дискурсу, що свідчить про його соціальну значимість та актуальність. Проте на часі образний компонент означеного концепту, реконструйований у вигляді таких когнітивних структур, як *образ-стереотип*, ще не був предметом окремого наукового дослідження.

На думку Ю. М. Караулова, *образ* тлумачиться як категорія свідомості, яка відтворює різні атрибути предмета (форму, колір, об'єм, пропорції тощо), дії або події й характеризується наочністю, комплексністю, відсутністю деталізації та схематизму [2, с. 189]. *Образ-стереотип* (тж. *стереотипний образ*) є різновидом стереотипу, фіксованої ментальної "картинки", що відображає в свідомості носія лінгвокультури "типовий" фрагмент реального світу [4, с. 231] й уособлює мінімізоване, стійке, зумовлене національно культурною специфікою уявлення про предмет або ситуацію [там само, с. 232]. Узагальнюючи вище наведені визначення, *образ-стереотип* тлумачимо як різновид уявлення про об'єкт або подію, який зберігається у вигляді кліше свідомості й виконує функцію еталона.

Міркування американських психологів Дж. Закса й Б. Тверські про допустимість опису події як об'єкта (обидві означені сутності існують у просторі, їм властиві однакові атрибути, хоча події й відрізняються від об'єктів своїми темпоральними характеристиками) [5, с. 5], дає нам підстави розглядати злочин як *об'єкт*, цілісне уявлення про який зберігається у свідомості носіїв національної лінгвокультури у вигляді *ментального образу-стереотипу*.

Очевидно, що ментальний образ-стереотип злочину формується в свідомості пересічного носія американської лінгвокультури переважно під впливом ЗМІ та кінематографу. Більшість періодичних друкованих та інтернет-видань (*The New York Times; The Washington Post; The USA Today*, та ін.) мають окрему рубрику, де

в режимі реального часу подається інформація про злочини, висвітлюються перебіг і результат судових засідань у найбільш резонансних справах, а також пропонуються статті-роздуми на тему запобігання / покарання злочину. В означених жанрових формах медіа-дискурсу щонайповніше вербалізується образна складова концепту "crime".

Формулювання мети статті. Мета цієї статті полягає в реконструкції образів-стереотипів злочину й злочинця, відображених в наївно-мовній свідомості носіїв американської лінгвокультури.

Матеріали та методи. Корпус матеріалу спостереження складають 100 текстів коротких газетних статей про злочинні діяння, відібрані шляхом суцільного обстеження американських газет та інтернет-видань (*About News; City Journal; The Huffington Post; The New York Times*) [6; 7; 10; 11], а також енциклопедичні довідки про відомих американських злочинців (*EAC – The Encyclopedia of American Crime; EWCC – The Encyclopedia of White Collar Crime*) [8; 9]. Ключові евристичні процедури охоплюють методи *когнітивної інтерпретації* та *контекстуального аналізу*.

Виклад матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Саме від редакційної політики видання залежить, які злочини представлено в статтях (усі / найбільш резонансні / лише тяжкі тощо), проте спільним для зазначених вище медіа-ресурсів є те, що переважна більшість матеріалів присвячена злочинам, що передбачають наявність жертви та застосування насильства (87 % матеріалу дослідження).

Аналіз текстового матеріалу американських кримінальних статей засвідчує той факт, що фокус уваги автора після повідомлення про факт скоєння злочинного діяння зазвичай зосереджується на особі злочинця або жертви. Опис самого діяння стислий, у деяких випадках обмежується одним реченням, напр.: *On July 9, 2014, six members of a Houston-area family were killed by a Utah man, dressed in a delivery uniform, obsessed with locating his ex-wife* (AN, Sept 9th, 2014). Автора тексту найбільше цікавить мотивація вибору жертви, реакція / оцінка злочинного діяння свідками або родичами жертви тощо, при цьому подробиці скоєння діяння зазвичай відображені спорадично, або відсутні взагалі.

Описаний вище формат кримінальних новин формує в свідомості пересічного носія американської

лінгвокультури стереотипне уявлення про злочин як вчинення одним суб'єктом певної дії (зазвичай насильницького характеру) по відношенню до іншого суб'єкта, за що перший повинен постати перед правосуддям і понести певне покарання. Ці фактори визначають образи-стереотипи концепту "crime": "злочинець" та "злочинне діяння".

Образ-стереотип "злочинець" вербалізують атрибутивні словосполучення, які характеризують його за віком, місцем проживання та родом заняття: *Daniel Messel Georgia man, 49-year-old man, Wisconsin middle school students, El Salvadoran immigrant*.

Цей стереотип представляють також описи особи злочинця, його зовнішності, рис характеру, соціального походження (див. атрибути образу-стереотипу злочинця, представлені нижче).

Ментальні картини образу злочинця існують у вигляді прототипового образу (атрибути зовнішності й характеру); професійного образу-стереотипу (атрибути злочинної діяльності); соціального образу-стереотипу (атрибути соціалізації), оцінного образу-стереотипу (атрибути оцінки).

Прототиповий образ злочинця відтворює такі його атрибути, як зовнішність і риси характеру.

Атрибут зовнішність представляють атрибутивні словосполучення: *a sallow-faced killer; young and slight of build*; та речення описи: *Anselmi was short and bulky, Scalise tall and thin* (ЕАС, р. 32); *A stocky, fleshy woman living in San Francisco, she nonetheless seemed to have all the charms necessary to lure ...* (ЕАС, с. 115); *He was a hulking, gravel-voiced punk who attracted younger kids by his dapper dress and his affection of wearing wide-brimmed hats similar to those worn by movie gangsters* (ЕАС, с. 128). Опис зовнішності злочинця, як ілюструють вище наведені приклади, не є детальним і дозволяє читачеві отримати лише загальне враження про його риси обличчя й статуру. У колективній свідомості американців не існує єдиного стереотипу зовнішнього вигляду злочинця, оскільки немає жодного зв'язку між певним типом зовнішності й схильністю до скоєння злочинних дій. Окрім того, цей атрибут не обов'язково відтворює образ злочинця за допомогою мовних засобів (до газетних / енциклопедичних статей зазвичай додається фото), а швидше використовується як художній засіб для підсилення окремих рис характеру. Отже, атрибут зовнішність не є визначальним для відтворення стереотипного образу злочинця у свідомості пересічного американця.

Атрибут рис характеру вербалізують атрибутивні словосполучення: *savage robber and killer; cunning criminal* та речення-описи: *Doc was both fearless and cold blooded and often killed without provocation or warning* (ЕАС, с. 65) *Frank Capone's killer instincts and savagery exceeded those of his brother* (ЕАС, с. 160); *He was a double-crosser, a chiseler, a man totally incapable of keeping his word* (ЕАС, с. 261).

Сукупність рис, які постійно повторюються в описах, створює негативний образ злочинця. Отриманий узагальнений образ корелює з чинним уявленням у колективній свідомості американської спільноти, що лише погані люди вчиняють злочини, хороша людина на це не здатна.

Професійний стереотип злочинця в американській публіцистиці представлено атрибутами *modus operandi*

(спосіб дії звичний для злочинця) та *кар'єра злочинця*.

Атрибут *modus operandi* є важливим елементом образного стереотипу злочинця, який існує в колективній свідомості американців. Констатація того, що злочинець має певний алгоритм дій, який об'єднує усі його діяння, служить засобом його ідентифікації у злочинному ремеслі, своєрідним "почерком", який вирізняє його від інших злочинців. Цей атрибут репрезентують предикативні словосполучення: *chopped up the body and fed the incriminating pieces to the alligators; he had always cleaned the blood off his victim's body continued injecting patients with a combination of the paralyzing drugs* та речення-описи: *His technique of stuffing victims into laundry bags, alive but trussed up in such a way that they strangled themselves, was immortalized by Damon Runyon in several stories* (ЕАС, с. 24); *It was this duo who brought to the Chicago underworld the old Sicilian custom of rubbing bullets with garlic; if the shots failed to kill, the resulting gangrene allegedly would* (ЕАС, с. 32).

Наведені вище приклади способів злочинних дій істотно відрізняються один від одного, що дає підстави стверджувати про відсутність універсального *modus operandi* злочинця, проте частотність використання цього атрибуту в статтях про відомих порушників закону наводить на думку, що саме неповторний почерк окремого злочинця робить його постать цікавою для ЗМІ й суспільства.

Атрибут *кар'єра злочинця* – це уявлення носіїв наївно-мовної американської свідомості про те, що професійні злочинці колись починали з дрібних правопорушень, здобуваючи злочинний досвід, і після відбуття покарання зазвичай поверталися до скоєння більш важких злочинів. Цей атрибут увиразнюють речення-описи: *At the age of 13 Lee was arrested for simple burglary. He was already known to the local police because of his voyeurism, but it wasn't until he was 16 that his anger issues got him in real trouble. He pulled a knife on a boy during a fight* (АС, Jan. 26, 2015); *Louis "Lepke" Buchalter graduated from sneak thievery during his youth on New York's Lower East Side to become one of the founders of the national crime syndicate* (ЕАС, с. 129).

У межах соціального стереотипу злочинця виокремлено два атрибути: соціальне походження та освіта.

Атрибут соціальне походження є важливим елементом стереотипного образу злочинця, тому що відображає уявлення про дитячі роки майбутніх порушників закону й ті обставини, які в подальшому спонукали їх стати на злочинний шлях. Соціальні умови життя злочинця допомагають зрозуміти мотивацію скоєння ним злочину. Так, насильницько-егоїстична мотивація розвивається за умов, якщо особа неодноразово зазнавала насильства, особливо в ранньому віці: *...childhood was spent avoiding the wrath of her father who ruled the family with an abusive iron fist; When Stacey was in the third grade her father began sexually abusing her. The abuse accelerated to sexual intercourse, usually occurring when Tom was drunk ...* (АН, Dec. 16, 2014). Корислива мотивація, яка спонукає злочинця заволодіти матеріальними цінностями інших осіб, є наслідком соціалізації в злидєнних умовах, за яких не задовольнялись елемен-

тарні життєві потреби: ... *the boys grew up in a series of tar paper shacks ... Brought up in this impoverished environment, the boys soon started turning up regularly on police blotters* (ЕАС, с. 64). Несприятливі умови соціалізації злочинця в ранньому віці є причиною формування цього атрибуту, який увиразнюють предикативні словосполучення: *the product of an unhappy childhood; raised in a rather indifferent manner by neighbors* та речення-описи: *Greg grew up in a volatile home filled with alcohol and violence* (NYT, September 30, 2015); ... *he began selling drugs at 14 because he was raised in poverty by a crack-addicted single mother* (NYT, Sept. 24, 2015).

Атрибут **освіта**. Як засвідчує матеріал дослідження, стереотипний образ злочинця відображає його низький інтелектуальний та освітній рівні: *Ridgway was a poor student, suffering from a below average I.Q. of 82 and dyslexia* (AN, Jan. 26, 2015). Проблеми з навчанням та дисципліною в школі і відповідно відсутність належної освіти заважають успішній соціалізації особи в подальшому житті: *By the time he reached his teens his life had been so unstructured that he was unable to adapt to school or hold down jobs. The rules of society seemed to not apply to Rolling ...* (AN, Jan. 26, 2015).

Соціальний образ-стереотип злочинця відповідає уявленню пересічних американців про нещасливе дитинство, бідність, зростання в неповній / прийомній родині, фізичне й психологічне насильство / знущання з боку інших, проблеми з навчанням і соціалізацією.

Зазначений атрибут представляють предикативні словосполучення: *learned his lessons in the street; school was just another problem she couldn't solve; struggled in school; struggled to keep his grades up; grown tired of constantly fighting to pass his grades;* та речення-описи: *Fifti was a graduate of Chicago's worst juvenile gang, the 42ers* (ЕАС, с. 128); *A hell raiser as a child, Cook was in and out of reform schools.* (ЕАС, с. 218); *Academically Lee struggled...*(AN, Jan. 26, 2015).

Оцінний стереотип злочинця. Стереотипне уявлення про злочинця містить оцінку його моральних якостей і, як наслідок, – вплив злочинних дій на суспільство та покарання, яке, на думку членів соціуму, той заслуговує за кримінальні вчинки. Це дає підстави виокремити три атрибути в межах цього стереотипу: *морально-етичні характеристики, вплив на суспільство та покарання.*

Атрибут **морально-етичні характеристики** репрезентують оцінні судження людей про риси характеру та моральні якості злочинців. У більшості випадків цей атрибут відображає негативне ставлення соціуму як до особи злочинця, так до і вчинених ним кримінальних дій: *brutal; ruthless; hated; monstrous mass murderer; callous; depraved individual who deserves a death sentence.* Проте, оцінні судження людей, які були безпосередньо знайомі зі злочинцем, можуть виражати позитивне або нейтральне ставлення до його злочинних вчинків, а у деяких випадках присутні намагання певним чином його виправдати: *"She's a good woman who just used bad judgment"* (AN, January 10, 2014); *"He's a good kid that made mistakes by getting involved in drugs"*(HP, May 5, 2014).

До вербалізаторів цього атрибуту належать атрибутивні словосполучення: *one of the most terrifying and*

obese criminals in Chicago history; one of the most barbarous serial killers in U.S. history; метафоричні назви й перифрази: *animal; predator; bloodthirsty villain; public enemy;* речення-описи: *There was no known perversion that he did not practice ...*" (ЕАС, с. 314).

Атрибут **вплив на суспільство** вербалізують синоніми *terror, horror, fear* та речення-описи: *sparked a two-year reign of terror in Atlanta; female residents of Los Angeles were living a nightmare; terrified the city and galvanized the rest of the country into outpourings of support and sympathy; Few murderers in the 20th century have evoked such horror as Ed Gein, a Wisconsin farmer, in the 1950s. Indeed his career inspired the movie Psycho* (ЕАС, с. 344).

Атрибут **покарання** вербалізують висловлювання, які містять імплікації про те, що злочинець скоїв щось погане, що засуджується суспільством: *"These people [victims] didn't deserve to die," he said. "He [the criminal] sure as hell does"* (AN, June 6, 2014); *"You need no complicated thinking to be a gangster. You can be an illiterate in good clothes, and you don't have to work. All through the years, the worst penalty for these men has been honest labor"* (AN, Mon., Feb. 25, 2008).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проведений контекстуальний аналіз дозволив реконструювати образний стереотип злочинця та американського злочинця: "CRIMINAL-TO-VICTIM VIOLENT ACT" (насильницьке діяння злочинця по відношенню до жертви). Означений образ-стереотип уособлює спрощене уявлення носіїв американської лінгвокультури про типовий злочин, яке не відповідає дійсності: насильницькі злочини проти іншої особи складають лише незначний відсоток від усіх скоєних злочинів і є менш частотними порівняно, наприклад, з дрібними злочинами проти власності; не всі злочини передбачають присутність жертви. Такий образ-стереотип конструюється й популяризується у ЗМІ задля сенсаційності й збільшення тиражів періодичних видань, що підтверджує відомий слоган: *"If it bleeds, it leads"*.

Пересічним американцям як носіям наївно-мовної свідомості властиве стереотипне уявлення про злочинця як про індивіда, якому властиві схильність до надмірного насильства (*capable of extreme violence*), брутальність (*brutal*), холонокровність та обачність (*cold and calculating*), безжалість (*ruthless*), хитрість (*cunning*); йому невідоме почуття каяття (*without any remorse*); стереотипний злочинець має свій унікальний почерк (*has his own modus operandi*); його злочинна діяльність розпочалася у підлітковому віці з незначних правопорушень (*started criminal career as a teenager; first arrested for petty crimes then turned to serious ones*); у своєму злочинному ремеслі він досяг професійних вершин (*was a real professional in crime*); вибір злочинного шляху зумовлено нещасливим дитинством (*the product of an unhappy home life / the product of an unhappy childhood*), злиднями (*brought up in the impoverished environment*), низьким освітнім рівнем (*struggled in school; was unable to adapt to school or hold down jobs*), який він отримав не в школі, а на вулиці (*learned his lessons in the street*), що не сприяло перетворенню його на повноцінного члена суспільства (*the rules of society seemed to not apply to him*); його ненавидять (*hated*) і вважають ворогом

суспільства (*public enemy*); своїми кримінальними діями він наводить жах на членів соціуму (*sparked ...reign of terror; evoked horror*).

Перспективи подальших досліджень охоплюють реконструкцію образного компонента концепту

“crime” в американській наївно-мовній картині світу у вигляді концептуальних метафор злочину та злочинця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воркачев С. Г. Любовь как лингвокультурный концепт / С. Г. Воркачев. – М.: Гнозис, 2007. – 284 с.
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М.: КомКнига, 2006. – 264 с.
3. Кононова И. В. Структура лингвокультурного концепта: способы языковой и дискурсивной объективации / Кононова Инна Владимировна // Вестник ВолГУ. Серия 2: Языкознание. – 2014. – №5. – С.32-42.
4. Красных В. В. “Свой” среди “чужих”: миф или реальность? / В. В. Красных – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 375 с.
5. Zacks J. M. Event Structure in perception and Conception / Jeffrey M. Zacks, Barbara Tversky // Psychological Bulletin. – 2001. – Vol. 127. – No.1. – P. 3-21.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

6. AN – About News [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://crime.about.com>.
7. CJ – City Journal [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.city-journal.org>.
8. EAC – Sifakis C. The Encyclopedia of American Crime: Facts on File Crime Library Nov 2000/ Carl Sifakis. – 1015 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pdfmobibook.com/security-related/157316-the-encyclopedia-of-american-crime-facts-on-file.html>.
9. EWCC – Encyclopedia of White Collar Crime /Edited by Jurg Gerber, Eric L. Jensen. – Westport, CT: Greenwood Press, 2007. – 316 p.
10. HP – The Huffington Post [Online] – Access mode: <http://www.huffingtonpost.com/crime/>.
11. NYT – New York Times [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nytimes.com>

REFERENCES

1. Vorkachov S. G. Love as a Lingua-cultural Concept / S.G.Vorkachov. – М.: Gnosis, 2007. – 284 p.
2. Karaulov Yu. N. The Russian Language and the Language Personality /Yu. N. Karaulov. – М.: KomBook, 2006. – 264 p.
3. Kononova I. V. Lingua-cultural Concept Structure: Ways of Its Language and Discursive Objectivation / I. V. Kononova // Bulletin of Volgograd University. Series 2: Linguistics. – 2014. – No.5. – P. 32-42.
4. Krasnykh V. V. “Ours” Among “Aliens”: Myth Or Reality? / В. В. Красных – М.: Gnosis, 2003. – 375 p.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIALS

6. AN – About News [Online] – Access mode: <http://crime.about.com>.
7. CJ – City Journal [Online] – Access mode: <http://www.city-journal.org>.
8. EAC – Sifakis C. The Encyclopedia of American Crime: Facts on File Crime Library Nov 2000/ Carl Sifakis. – 1015 p. [Online] – Access mode: <http://pdfmobibook.com/security-related/157316-the-encyclopedia-of-american-crime-facts-on-file.html>.
9. EWCC – Encyclopedia of White Collar Crime /Edited by Jurg Gerber, Eric L. Jensen. – Westport, CT: Greenwood Press, 2007. – 316 p.
10. HP – The Huffington Post [Online] – Access mode: <http://www.huffingtonpost.com/crime/>.
11. NYT – New York Times [Online] – Access mode: <http://www.nytimes.com>

Images-stereotypes of the crime and the criminal in American naïve language mapping of the world

O. S. Oliynyk

Abstract. This study aims to address and depict the images-stereotypes of the crime and the criminal which alongside with conceptual metaphor form the image component of the concept “crime”, verbalized in various publicistic genre forms of American media. By way of cognitive interpretation method and contextual analysis method a stereotypical image of crime as an act of violence and mental pictures of the criminal’s image have been reconstructed in the form of a prototypical image (the attributes of appearance and character), a professional image-stereotype (the attributes of criminal activity), a social image-stereotype (the attributes of socialization) and an evaluation image-stereotype (the attributes of evaluation).

Keywords: *concept, the image component of a concept, a prototypical image-stereotype, a professional image-stereotype, a social image-stereotype and an evaluation image-stereotype.*

Образы-стереотипы преступления и преступника в американской наивно-языковой картине мира

О. С. Олійник

Аннотация. Статья посвящена описанию образов-стереотипов преступления и преступника, которые вместе с концептуальной метафорой формируют образный компонент концепта “crime”, вербализованный в жанровых формах американской публицистики. Применение метода когнитивной интерпретации и контекстуального анализа дало возможность реконструировать стереотипное представление о преступлении как действии насильственного характера и ментальные картинки образа преступника в виде прототипичного образа (атрибуты внешности и характера), профессионального образа-прототипа (атрибуты преступной деятельности), социального образа-стереотипа (атрибуты социализации) и оценочного образа-стереотипа (атрибуты оценки).

Ключевые слова: *концепт, образный компонент концепта, образ-стереотип, прототипичный образ, профессиональный образ-стереотип, социальный образ-стереотип, оценочный образ-стереотип.*